

Teniu a les mans l'edició del treball guanyador de la VI Beca d'investigació i recerca local Ernest Lluch de Vilassar de Mar 2012, que porta per nom *Vida i mort a l'entorn de la Via Augusta a Vilassar de Mar*, escrit per Francesc Busquets i Miquel Gurrera.

El mes de novembre de 2014, els autors van lliurar el seu treball, que tenia per objectiu estudiar “la importància arqueològica i històrica que ha tingut el poble de Vilassar de Mar en l'època romana, relacionant tots els jaciments arqueològics, inclosa la necròpolis romana del sector de la piscina municipal i la Via Augusta, i plantejant unes propostes de gestió i dinamització futures”.

En aquest llibre, Francesc Busquets i Miquel Gurrera presenten una relació exhaustiva de tots els jaciments arqueològics documentats de Vilassar de Mar i el seu entorn; estudien la Via Augusta al seu pas pel nostre poble i aporten noves dades del tram en el qual es va trobar el 1954 el mil·liari que en l'actualitat s'exposa a la Sénia del Rellotge; analitzen el món funerari en època romana per presentar amb gran detall les diverses tipologies de tombes trobades en l'excavació de la necròpolis de la Piscina Municipal, exposen les condicions de vida i de treball de les persones que s'hi van enterrar i inclouen les troballes arqueològiques del Parc de la Bòbila; finalment, plantegen unes hipòtesis d'interpretació en el coneixement de l'estructura i l'organització territorial de l'actual Vilassar de Mar en època romana i realitzen una proposta de futur.

Amb la publicació d'aquest treball, des de la regidoria de Cultura contribuïm a promoure la difusió del nostre patrimoni local, que ara es veu ampliat amb l'aparició d'aquest estudi que permet posar a l'abast de la ciutadania els resultats de les excavacions arqueològiques que s'han dut a terme a Vilassar de Mar, un projecte al qual contribueixen de manera destacada les nombroses fotografies i plànols i els dibuixos de recreació històrica de S. Segura, que ajuden a complementar i a fer més entenedor aquest llibre, que de ben segur satisfarà les vostres expectatives.

Esther LÓPEZ I MARTÍ

Regidora de Cultura i Festes Populars

Introducció

Aquest treball té com a objectiu principal donar a conèixer l'estructura i organització territorial de l'actual municipi de Vilassar de Mar en època romana i reivindicar la importància de les troballes arqueològiques realitzades al llarg del temps en el seu terme municipal.

Així, agafant com a eix vertebrador el pas del ramal costaner de la Via Augusta per les terres del Vilassar de Mar actual i la troballa d'una extensa necròpolis romana realitzada durant les excavacions arqueològiques derivades de la construcció de la piscina municipal, hom intentarà posar el seu granet de sorra per avançar en el coneixement de l'espai rural de la ciutat romana d'*Iluro*.

La metodologia utilitzada per a descriure els trets més significatius de cada capítol s'ha basat principalment en una descripció didàctica i entenedora dels continguts, sense caure en tecnicismes de la disciplina històrica i arqueològica, però sense defugir el rigor acadèmic i científic. S'ha intentat utilitzar un text narratiu àgil i amb el suport de tot tipus de grafismes il·lustratius (fotografies, plànols de situació, dibuixos amb recreacions històriques...). Al mateix temps, s'ha realitzat un ampli recull bibliogràfic, tant de notícies orals com escrites, consultant diferents publicacions (des de les més especialitzades a les de caire més divulgatiu). S'han cercat tots els inventaris del patrimoni arqueològic de Vilassar de Mar i, finalment, també s'ha intentat investigar i buidar tots aquells documents que fessin referència a qualsevol fet o notícia arqueològica relacionada amb Vilassar de Mar.

El llibre està dividit en quatre parts diferenciades per capítols. Els tres primers, a priori, poden semblar inconnexos, però estan relacionats transversalment i desemboquen en un final comú.

El primer capítol ofereix una relació de tots els jaciments arqueològics documentats, catalogats i fitxats en l'actual Inventari del Patrimoni Català de la Generalitat de Catalunya del terme municipal de Vilassar de Mar i el seu entorn immediat. Es dona una breu descripció de les característiques de cada jaciment, se'l situa espacialment en el muni-

cipi i se li annexa una fitxa on es pot trobar una descripció molt més exhaustiva de totes les restes documentades.

En el següent capítol s'aborda la temàtica de la Via Augusta al seu pas per Vilassar de Mar. En un preàmbul es posa de manifest la importància que va tenir per a l'Imperi romà la construcció i el manteniment de les vies de comunicació i com s'estructuraven pel nostre actual territori. De tots aquests camins el més important que es construí i s'anà mantenint en les nostres terres, fou el que sota el mandat de l'emperador August connectava Roma amb Gades (Cadis). L'anomenat des de llavors, Via Augusta. Un dels trams d'aquesta via discorria entre *Iluro* (Mataró) i *Baetulo* (Badalona), passant per l'actual Vilassar de Mar. L'any 1954 es realitzà la troballa d'un tram d'aquesta Via Augusta i un mil·liari associat a ella, en terrenys vilassarencs.

En aquest capítol s'analitza aquesta descoberta en profunditat i s'intenta avançar en la cerca de nous indicis arqueològics de la via a través de tècniques i metodologies actuals (sistemes d'informació geogràfica i prospeccions geofísiques). Aquest apartat es clou amb una reinterpretació i l'aportació de noves dades del tram de via localitzat a Vilassar de Mar.

El tercer apartat desgrana l'estudi del món funerari en època romana, explica les seves característiques més significatives i tots els rituals associats. La necròpolis romana localitzada durant la construcció de la piscina municipal de Vilassar de Mar és un clar exemple de com s'escenificava tot el ritual de la mort en època romana: disposició de les àrees d'enterrament, condició social que tenien els individus de les sepultures, tipologia de les tombes i finalment l'estudi antropològic dels esquelets. Això ens ha permès saber els trets característics de la seva manera de viure, treballar, menjar i quines malalties van poder patir en vida els habitants romans de Vilassar de Mar.

Dintre d'aquest apartat s'ha fet també un estudi de les troballes arqueològiques que al llarg dels anys s'han evidenciat a l'entorn d'aquesta necròpolis, posant un especial èmfasi en els últims treballs realitzats en el Parc de la Bòbila. Aquests han demostrat l'existència de la part senyorial d'una vil·la romana relacionada, amb tota seguretat, amb la necròpolis estudiada.

En el darrer capítol s'intenta, primerament, concloure amb una hipòtesi d'interpretació de les restes arqueològiques d'època romana de Vilassar de Mar, fent confluïr les sinergies dels anteriors apartats, cap a una proposta d'organització territorial i socioeconòmica. Posteriorment, acceptant aquesta hipòtesi, es reflexiona cap a on ha d'anar la tasca de recerca i divulgació del patrimoni històric i arqueològic existent a

Vilassar de Mar. La divulgació i difusió d'aquest patrimoni, sigui via publicació o via museïtzació de les restes, és de vital importància per a poder perpetuar la memòria per a futures generacions.

No voldríem finalitzar aquest apartat d'introducció sense agrair la col·laboració de totes aquelles persones i institucions que ens han ajudat en la confecció d'aquest llibre de manera totalment desinteressada.

En primer lloc, el més estimat agraïment als nostres socis, però abans que res amics i amigues, d'ATICS SL: Montse, Francesc i Marta, amb els quals des del 1993 sempre hem caminat junts en aquesta difícil tasca de voler ser arqueòlegs i, en definitiva, historiadors. Sense els seus bons consells, el seu suport i la seva paciència, de ben segur que ara no presentaríem aquest treball.

Menció especial mereix el doctor Cèsar Carreras, professor de l'Àrea d'Arqueologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, per introduir-nos en els temes de la prospecció geofísica i oferir abnegadament la seva ajuda, els seus coneixements i les seves «màquines» per a poder portar a terme el treball de camp i de laboratori. El nostre més sincer agraïment tant per la seva tasca investigadora com pel seu treball ben fet.

Al mateix temps, volem reconèixer també a en Joan Garriga la seva col·laboració en les tasques de camp de la prospecció geofísica.

Agraïm a en Jordi Viñes el seu ajut en les tasques de coordinació i posada en contacte amb totes aquelles persones relacionades amb la temàtica del nostre treball d'investigació.

A l'Ajuntament de Vilassar de Mar per promoure la convocatòria de la Beca Ernest Lluch i al jurat per la seva concessió a aquest treball.

També a la Cristina Simó per ajudar-nos en la consulta de material fotogràfic.

A en Dalmacio Ramon i tota la seva família per la seva amabilitat, cordialitat i predisposició a l'hora de deixar-nos treballar dins de les seves propietats, i principalment al seu pare, que ens va orientar correctament per ubicar —després de tants anys— el lloc exacte de la troballa del mil·liari i la Via Augusta l'any 1954. També a tots els companys de feina i treballadors Del Pagès a Casa. També volem agrair a la família Gel de permetre'ns accedir a les seves propietats.

D'altra banda, volem fer notar que els resultats que ara presentem no haurien estat possibles de realitzar si no fos per una tasca d'equip portada a terme juntament amb l'arqueòloga Daria Calpena (gràcies per la bona disposició i per la seva professionalitat) i el geògraf i tècnic en SIG Àlex Moreno (gràcies per fer-nos creure en les noves tecnologies

i demostrar-nos que són una eina amb una potencialitat investigadora sorprenent).

I, finalment, voldríem acabar aquest apartat d'agraïments amb un reconeixement a totes aquelles persones que, malgrat que el seu nom no hi figura de manera explícita, han cregut en la nostra tasca i ens han encoratjat, i els voldríem dedicar aquestes pàgines, amb tot el nostre més preuat sentiment d'estimació.

Els jaciments arqueològics en època romana a Vilassar de Mar i el seu entorn immediat

El terme municipal de Vilassar de Mar, a la comarca del Maresme, ocupa una superfície aproximada de 4 km². Està delimitat a l'est per Cabrera de Mar i Cabrils, i a l'oest per Premià de Mar, al sud pel mar i al nord pel terme municipal de Vilassar de Dalt.

Del poblament de la zona en època prehistòrica, només es té coneixement del jaciment anomenat El Molí. Ribas (1952 b) cita, textualment, «A Vilassar de Mar, al molí (darrere el cementiri), devers l'any 1932, en fer dos pous, separats l'un de l'altre per una distància d'uns quinze metres, es trobà, a cinquanta-set metres de profunditat, ambdós a un mateix nivell, justament amb palets de grans dimensions i pedres cremades, cendra, cargols de mar i fragments de ceràmica feta a mà. Aquesta notícia ha estat rigorosament comprovada; els objectes esmentats no foren guardats».

D'època posterior, edat del bronze, es coneix el jaciment de Sitja del Camí del Mig o Torrent del Sant Crist (actualment terme municipal de Cabrils). Es documentaren dues sitges en uns marges del polígon industrial els Garrofers. En una d'aquestes sitges es localitzà un crani humà i diversos molins.

També d'aquesta època, prop de la Rajoleria Robert, es va trobar a l'interior del que semblava una sitja o un fons de cabana, una urna plena de carbó. Al costat es va trobar una destal de bronze plana, pedres i una lamineta de sílex.

No es tenen evidències de l'ocupació d'aquest territori en època ibèrica: el relleu suau del municipi no respon a l'ideal orogràfic dels assentaments en aquell període, que predominen en zones aturonades, com és el cas del poblat de Burriac.

És durant la primera meitat del segle I aC que es produeix un notable augment de la presència humana en la zona, fet que s'ha de relacionar amb el pas del ramal litoral de la Via Augusta per les poblacions costaneres enllaçant els nuclis de *Blandae* (Blanes), *Iluro* (Mataró),

Baetulo (Badalona) i *Barcino* (Barcelona) arran de la reforma d'aquest important eix viari romà per part de l'emperador August.

L'actual Camí del Mig o Camí Fondo, que defineix actualment el límit entre els termes municipals de Vilassar de Mar i de Dalt, és en part la fossilització de la Via Augusta, tot i que en alguns punts els seus traçats difereixen. El miliari trobat l'any 1954 a Can Vilalta així ho confirma (tal com estudiarem amb profunditat en el següent capítol).

A més de la Via Augusta, a la zona dels entorns de can Vilalta es va documentar una necròpolis i restes estructurals d'habitacions corresponents a un assentament romà i un forn.

També, amb relació al Camí del Mig o Via Augusta, es documenta el jaciment Vil·la del Sant Crist. Estava format per un gran conjunt edilici del qual se'n coneixen dos sectors diferenciats. Ambdós sectors presenten un gran nombre d'habitacions fetes amb paviments d'*opus signinum*, d'*opus sectile* i paviments de rajoles amb *suspensurae* que podria correspondre a un hipocaust termal.

Les restes pertanyerien a una vil·la romana, la data fundacional de la qual, estaria de nou en relació amb el pas de la Via Augusta per la comarca, entorn de l'any 10 aC.

Així mateix, en aquest jaciment també es documentà un forn i dues àrees amb enterraments en *tegulae*.

Aquesta necròpolis podria ser una extensió de la que Ribas va observar l'any 1968 arran de la construcció de l'autopista C-32 a l'encreuament amb la carretera BV-5022, jaciment anomenat actualment Carretera de Vilassar de Mar – Cabrils, amb més d'una dotzena d'enterraments en *tegulae*.

Per la vessant sud de la Via Augusta al seu pas per Vilassar de Mar el jaciment més important és la Necròpolis de Vilassar de Mar, situada al límit oriental del municipi amb Cabrera de Mar. Se'n té coneixement des d'inicis del segle xx i fou destruïda parcialment per les extraccions de terra que s'efectuaven vinculades a la Rajoleria Robert i la Bòbila. S'exhumaren més de 160/170 tombes de tipologia diversa i al llarg d'aquesta centúria es documentaren en tot el sector diverses estructures i es recuperaren nombroses peces de material moble, constructiu i ceràmic d'època romana.

L'any 1987 s'evidencià l'existència de dipòsits amb revestiments d'*opus signinum* i els anys 1998 i 2001 s'hi desenvoluparen dues excavacions arqueològiques que posaren al descobert un total de 107 inhumacions més, amb tipologia variable i datades d'entre els segles iv-v dC. L'última intervenció realitzada va ser l'any 2010, amb motiu de la construcció d'un poliesportiu municipal a la plaça de la Bòbila que va

posar al descobert diferents àmbits d'una vil·la romana delimitats per murs construïts amb blocs de pedra irregulars lligats amb morter de calç, de molta entitat, construïts el segle ii dC i abandonats entre els segles iv-v dC.

Si reprenem el traçat del Camí del Mig en direcció occidental, al límit entre els termes municipals de Vilassar de Dalt i Vilassar de Mar, per sobre de l'autopista C-32, trobem de nou les restes estructurals d'una possible vil·la romana, Can Miqueló (Vilassar de Dalt). Les característiques d'aquestes restes no permeten assegurar el tipus d'assentament al qual pertanyen, ja que si bé les pintures localitzades en un mur podrien ser un indicatiu que som davant la *pars urbana* d'una vil·la, la simplicitat de la resta d'habitacions s'adequa més a la *pars rustica*. La datació de les estructures se situa entre els segles i i ii dC i, per tant, seria una mica més tardana que la resta de vil·les existents a l'entorn i directament relacionades amb l'itinerari de la Via Augusta per la costa.

També pertanyents a una vil·la agrícola serien les restes del jaciment Can Torradeta (Vilassar de Dalt), de les quals només es té coneixement per referències orals i notícies històriques que esmenten la localització de nombroses habitacions, un forn i una necròpolis, situables cronològicament entre el segle i aC i el segle ii dC d'acord amb els materials ceràmics apareguts.

Podria estar relacionada amb aquesta necròpolis la del jaciment Sant Crist de Vilassar, situada uns 150 metres al sud, a banda i banda del Camí del Mig, entre els termes municipals de Vilassar de Mar i Vilassar de Dalt. Es van trobar enterraments de *tegulae*, un en urna cinerària, ceràmica i un fragment de paviment d'*opus signinum*.

Un altre jaciment que s'hi podria relacionar seria el de Camp de Can Tolrà a Vilassar de Dalt, on, segons notícies orals, aparegueren unes tombes amb dos esquelets i unes àmfores.

Aquests jaciments descrits fins aquí són els que es coneixen del terme municipal de Vilassar de Mar o l'entorn immediat, vinculats directament al traçat de la Via Augusta, però n'existeix un, també de cronologia romana, a la zona del pla. Es tracta del jaciment anomenat Sortida de Vilassar, on es localitzaren dues àmfores romanes durant la construcció d'uns apartaments a la confluència de la riera de Vilassar amb la carretera N-II.

Fitxes detallades dels jaciments de Vilassar de Mar, el seu entorn immediat i el Camí del Mig, segons consta en l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya de la Generalitat de Catalunya (fitxes IPAC)

CAN VILALTA/MIL·LIARI DE VILASSAR

- Terme municipal: Vilassar de Mar (Maresme)
- Tipus de jaciment: Lloc d'habitació amb estructures conservades vil·la
- Lloc d'enterrament inhumació col·lectiu necròpolis
- Cronologia: Des de Romà August a Romà Alt Imperi (-27/192)
- Descripció:

Jaciment d'època romana documentat arran de diferents troballes efectuades des del 1948, quan fruit dels moviments de terres relacionats amb les tasques agrícoles de la zona quedaren al descobert un seguit d'estructures que foren documentades per M. Ribas abans de ser destruïdes. Les estructures documentades es basaven en un conjunt d'habitacions amb parets obrades amb pedres i carreus de mida gran als angles. Algunes de les estances presentaven estucs i dues de les habitacions estaven pavimentades amb *opus signinum*. En un altre punt del jaciment, en un marge, es localitzà un *lacus* fragmentat a causa dels rebaixos del terreny. Al costat d'aquestes estructures s'exhumaren restes d'una quantitat indeterminada d'enterraments en *tegulae* de secció quadrada.

Posteriorment, el 12 de juny de 1954, durant unes remocions de terres per al conreu de clavells, es va descobrir casualment en aquest punt un mil·liari (datat del 9-8 aC), que segurament formava part de la Via Augusta. Era obrat en gres, probablement provinent de Montjuïc, i conservava les tres darreres línies d'inscripció. Actualment és l'únic mil·liari que es conserva al Maresme, però existeixen referències documentals que parlen d'alguns altres (M. Ribas). Un cop descobert, el propietari dels terrenys, el Sr. Vilalta, donà tota mena de facilitats per practicar una excavació de la troballa. En posar a la vista la part restant de la columna que es trobava in situ, es va documentar que la peça sobrepassava els 2 m d'alçada, per un diàmetre de 60 cm. La columna era d'una sola peça, amb basament de secció quadrada, amb una alçada de 90 cm. La inscripció del mil·liari és la següent: IMPERATOR CAESAR DIVI FILIVS AVGVSTVS/CONSVLI XI IMPERATOR XIII (o XIII) TRIBVNICIA/POTESTATE XVI PONTIFEX MAXSVMVS VIA AVGVSTA. La seva traducció és la següent: «L'emperador Cèsar August, fill de (Juli Cèsar) divinitzat, cònsol onze vegades, emperador tretze (o catorze) vegades, dotat de la setzena potestat tribunícia, pontífex suprem. Via Augusta.»

Arran d'aquesta troballa s'efectuà una intervenció arqueològica al juliol de 1954 a càrrec de M. Ribas, qui documentà al costat del mil·liari una paret de 60 cm d'amplada corresponent a un tram de via romana, identificada com la

Via Augusta, la qual transcorreria paral·lela a la línia de costa i molt a prop del Camí del Mig. La via constava d'uns 9 metres d'amplada i presentava un mur a cada costat; a la banda de mar feia 20 m de longitud i al sector de muntanya uns 65 m. Al costat de la via s'hi localitzà una necròpolis amb divuit enterraments en *tegulae*, tres en fossa, un en caixa de pedra i dos monuments funeraris; un de base quadrada i pavimentat amb *opus signinum* i un altre de base rectangular; a banda d'una fossa quadrada excavada al natural interpretada com una ossera. Aquestes troballes permeten establir la presència en aquest indret d'un establiment rural d'època romana tipus vil·la, d'una banda, i d'un tram de la Via Augusta, d'una altra. La vil·la documentada, situada de manera estratègica a tocar de la Via Augusta, presentava estructures pertanyents tant a la part residencial —habitacions amb estucs i paviments d'*opus signinum*— com a la part rustica —dipòsits— i amb una àrea de necròpolis vinculada. La cronologia de l'establiment es pot establir dins el període altimperial amb relació als materials apareguts. El tram de Via Augusta documentat, amb enterraments al seu voltant, permet constatar la fossilització d'aquest vial en l'actual Camí del Mig. Actualment, la visita a l'indret no permet la documentació de cap tipus de resta visible, ni material arqueològic en superfície, atesa la densa urbanització de la zona, tant pel que fa a edificis industrials com grans extensions d'àrees d'hivernacles.

Pel que fa a les inhumacions documentades, només es varen excavar les que quedaven dintre la feixa on hi havia el mil·liari, atès que fou l'única àrea on es va rebaixar el nivell del terreny, i es comprovà que s'estenien a d'altres feixes que no foren excavades. Així doncs, es va intervenir en una zona de necròpolis d'uns 40 m × 30 m, aproximadament. La pròpia paret de pedra que marca un dels marges de la via feia al mateix temps de límit de la necròpolis.

CAN MIQUELÓ

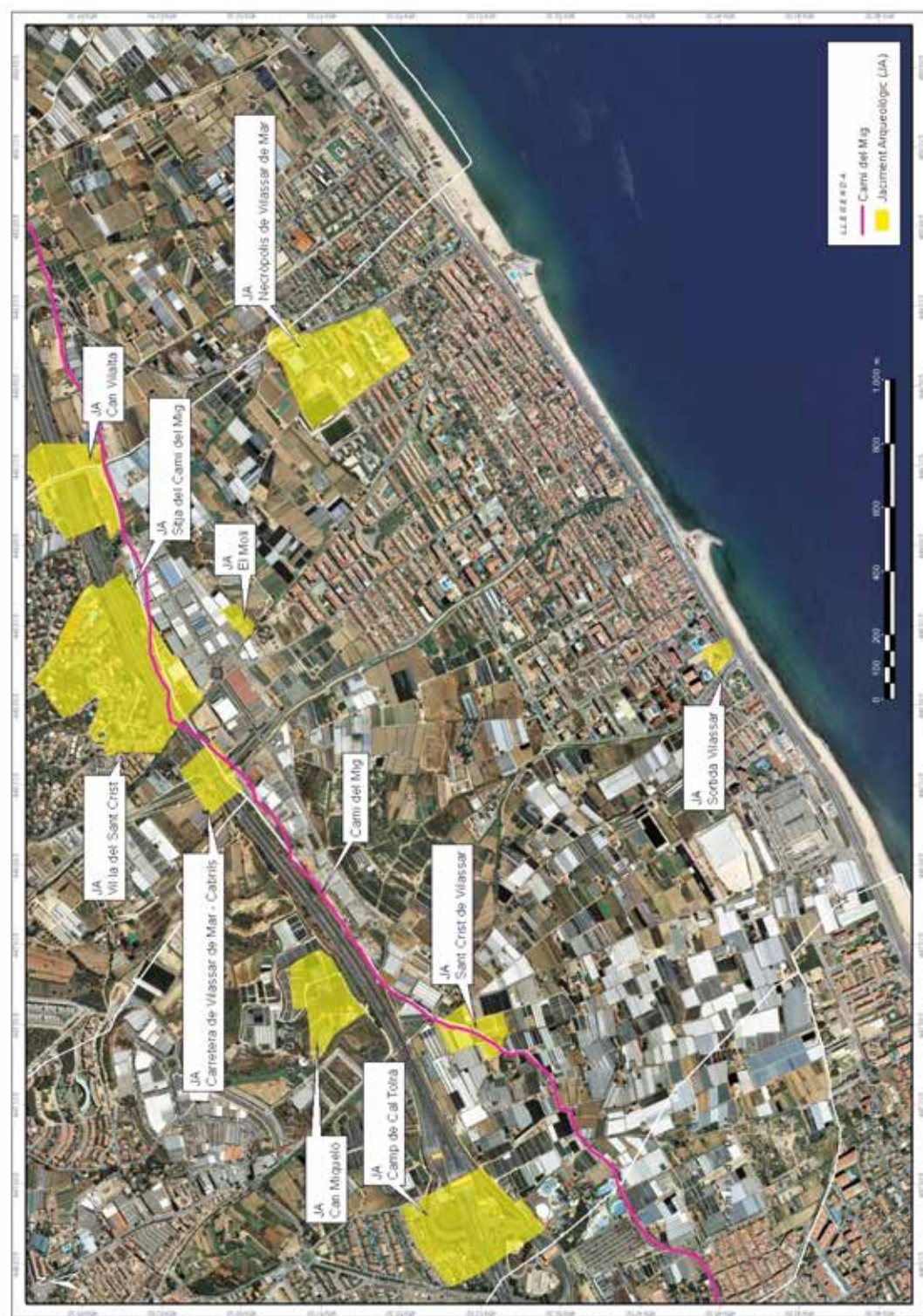
- Terme municipal: Vilassar de Dalt (Maresme)
- Tipus de jaciment: Lloc d'habitació amb estructures conservades vil·la
- Cronologia: Romà Alt Imperi (14/150)
- Descripció:

Es tracta d'un jaciment d'època romana documentat arran de les troballes realitzades al mas cap als anys 80 del segle xx en fer unes obres de distribució del terreny en terrasses i unes fonamentacions per a la construcció d'hivernacles. Amb anterioritat, les estructures construïdes de l'assentament havien patit un espoli perquè eren utilitzades com a marges de camps de conreu. Les restes descobertes consistien en una habitació quadrada de grans dimensions —12 m. de costat— amb paviment d'*opus signinum*. Aquestes restes no van ser excavades i se'n coneix l'existència únicament a través de les fosses de fonamentació practicades per a fer un hivernacle. D'entre els materials localitzats s'esmenten les restes de *tegulae* i imbrexs, ceràmica terra sigil·lada clara A, terra sigil·lada sudgàl·lica i fragments d'àmfores. L'any 2007 s'inicià la primera campanya d'excavacions arqueològiques a Can Miqueló, a càrrec dels membres de la secció d'arqueologia del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, que es va desenvolupar durant els darrers mesos de 2007 i fins a finals de 2008. Es va documentar la pars urbana d'una vil·la romana (de la qual foren excavats 9 àmbits) que, pels materials ceràmics trobats, cal datar d'entre principis del segle i dC i mitjan segle ii dC. Destaca, a més, la presència de teules amb el segell L.HER.OPT, el mateix que s'ha documentat a Can Torradeta i a Can Boquet. L'estudi de la pasta ceràmica per determinar si es tracta d'una producció local o d'importació estava en curs en el moment d'entrega de la memòria. Pel que fa als materials constructius, cal remarcar la presència d'*opus signinum* com a pavimentació en quatre dels àmbits, en un estat de conservació prou bo. L'entitat d'aquestes estructures permet afirmar que el jaciment és de tipus *villae*, hipòtesi reforçada per la seva ubicació, just al costat del Camí del Mig (probable Via Augusta). Tot i això, es fa necessari continuar amb les excavacions per poder oferir una interpretació integral del jaciment amb el màxim d'informació possible. La visita a l'indret durant la revisió de la Carta del Maresme del 2008, va permetre veure la zona excavada recentment, que encara restava oberta i on les estructures ja havien estat desmuntades.

CAMP DE CAN TOLRÀ

- Terme municipal: Vilassar de Dalt (Maresme)
- Tipus de jaciment: Lloc d'enterrament Inhumació col·lectiu necròpolis
- Cronologia: Romà (-218/476)
- Descripció

Jaciment documentat arran de la troballa, en fer uns moviments de terres als antics camps propietat del Sr. Tolrà, d'unes tombes en les quals aparegueren dos esquelets complets i unes àmfores. D'acord amb les característiques de les troballes es pot establir l'existència d'una petita àrea de necròpolis, molt a prop del camí del Mig i possiblement vinculada a una vil·la romana propera, amb una cronologia que es pot establir, en relació amb el ritual funerari, de l'època imperial. La visita al lloc actualment va permetre observar trossos d'*opus signinum* en un mur al costat nord de l'autopista.

Jaciments de Vilassar de Mar; el seu entorn immediat i el Camí del Mig, segons consta en l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya de la Generalitat de Catalunya (fitxes IPAC).

La Via Augusta al seu pas per Vilassar de Mar

Preàmbul

Una de les pedres angulars en què es fonamentà primerament la conquesta de territoris i posteriorment l'estabilitat política, la circulació econòmica i els intercanvis ideològics dintre l'Imperi romà fou la seva extensa i acurada xarxa de comunicacions. Aquesta complexa xarxa viària fou un instrument essencial utilitzat per Roma per exercir el control polític i administratiu, a més de servir per explotar idòniament els recursos econòmics de les seves províncies. A més, fou a través de tots aquests camins que els pobles indígenes pogueren entrar en contacte amb els models de vida i organització dels romans i es produí així gradualment el procés de romanització.

Així doncs, a la península Ibèrica, tota aquesta xarxa viària romana es començà a estructurar a partir del 218 aC, però no fou a partir del no-res sinó que els camins utilitzats pels romans estaven fonamentats en antics corriols i senders utilitzats per la gent del país des de temps immemorials i moltes vegades seguint passos naturals.

La implantació d'aquest entramat viari fou un dels factors que afavorí des d'un principi l'establiment dels primers nuclis de població i la romanització d'aquestes terres. En el territori d'*Iluro* (Cabrera de Mar), en època primerenca, i a l'entorn de les ciutats romanes d'*Iluro* (Mataró) i *Baetulo* (Badalona) posteriorment, ben aviat hi proliferaren una gran quantitat de petites i mitjanes explotacions agrícoles i ramaderes.

En relació amb l'estructuració del territori, les xarxes viàries tenen un interès primordial. Les vies de comunicació són el resultat de transformacions i d'intervencions diverses i reflecteixen en l'espai dinàmiques històriques concretes. Les vies són també estructures del paisatge «estables», eixos «majors» que després de la seva construcció poden recrear determinada morfologia del territori. En aquest sentit, les vies han estat considerades com a alineacions paisatgístiques que exerceixen una influència persistent en la morfologia històrica i afavoreixen al mateix temps la continuïtat i la mobilitat de les formes.

El primer gran camí, estructurat com a tal, va ser l'anomenada *Via Heraclea* o *Herculea*. Aquesta via comunicava per primera vegada Itàlia amb el sud de la península Ibèrica, aprofitant segurament un traçat ja utilitzat per l'home o pels animals en les seves migracions des de l'època prehistòrica. Posteriorment, durant el segle II aC, i més concretament pocs anys després de la fundació de la ciutat de Narbo (118 aC), sembla que s'establí un itinerari que responia a la voluntat d'organització axial del territori i de comunicació amb Itàlia a través dels Pirineus. Aquesta via devia establir-se damunt de l'antic traçat de la *Via Heraclea* i va assolir un paper de primer ordre en la conquesta de la península Ibèrica per l'exèrcit de Roma, és la coneguda com a *Via Domicia* (en la seva vessant gèl·lica). Per la vessant ibèrica, coneixem molt poques dades d'aquesta via republicana, però pel que opinen els últims autors que l'han estudiada, sembla que tindria dos eixos de penetració a partir dels Pirineus cap al sud de l'actual Catalunya: pel coll d'Ares (Ripollès) i seguiria cap a la comarca d'Osona i la del Vallès (s'hi han localitzat mil·liaris de Mani Sergi), on s'uniria amb l'altre eix, que entraria per l'Alt Empordà, continuaria cap al Gironès, la Selva i finalment arribaria al Vallès. Així, doncs, entre els anys 120-110 aC, Roma crea uns eixos viaris que porten intrínsecament una voluntat d'organització de tot un territori.

Però no serà fins al decenni 16/6 aC que, sota el mandat de l'emperador August, es va fer una actuació organitzadora i sistemàtica a tot aquest eix viari des de Roma a *Gades* (Cadis). Aquesta actuació no l'hem d'entendre com una obra aïllada, sinó que s'emmarca clarament dintre les reformes i reestructuració del territori hispà que portà a terme aquest emperador. A ell també li devem la monumentalització d'algun dels trams de la via i la creació de nous establiments jurídics o administratius. I és arran d'aquests fets que, almenys per la vessant hispana, a partir d'aleshores aquest camí es conegué amb el nom de *Via Augusta*.

Posteriorment, els seus immediats successors continuaren amb l'obra constructiva i de conservació d'aquest gran eix viari, com queda documentat en els nombrosos mil·liaris localitzats fins avui. Més tard, ja durant el baix imperi, les obres de manteniment de la via continuaren, quedant demostrat així, que fou el gran eix de domini del territori i de comunicació entre la Gàl·lia i Hispània durant tot l'Imperi romà. Les últimes referències epigràfiques de què es disposa fins ara i que parlen de la *Via Augusta*, daten de l'època de l'emperador Teodosi (finals segle IV dC), moment que suposarà un canvi quant a l'estructuració i al manteniment de la xarxa de comunicacions.

La pervivència, però, del traçat de la *Via Augusta* continuà al llarg de tota l'època medieval i no serà fins a l'època moderna que es documentaran grans canvis en les seves traces originals.

Figura 1. Recreació d'una via amb mil·liari. Font: exposició "Recuperació de la Via Augusta a la Comunitat Valenciana", Generalitat Valenciana. 2013.

És durant la segona meitat del segle I aC que es produeix un notable augment de la presència humana en la zona de la part central de la costa laietana, fet que s'ha de relacionar amb el pas d'un ramal litoral de la *Via Augusta* per les poblacions costaneres enllaçant els nuclis de *Blandae* (Blanes), *Iluro* (Mataró), *Baetulo* (Badalona) i *Barcino* (Barcelona) arran de la reforma promoguda per l'emperador August d'aquest important eix viari romà.

Traçat de la *Via Augusta* (ramal costaner)

El gran eix viari que travessava de nord a sud les terres que conformen l'actual Catalunya va ser anomenat *Via Augusta* ja que, com hem explicat anteriorment, fou l'emperador August qui n'emprengué la reforma del traçat.

Una de les principals peculiaritats d'aquesta via és que, malgrat estar formada per diferents trams o recorreguts, per Roma estava considerada com una sola via. La variabilitat de les rutes i l'existència

de camins alternatius és un fet prou provat en diversos trams del seu recorregut.

Així, a l'itinerari que pels territoris més interiors efectuava la via republicana s'acondicionà la possibilitat de desviar-se cap a les poblacions de la costa central, de manera que connectava els nuclis fundats entorn del segle I aC (*Blandae*, *Iluro*, *Baetulo*) i la colònia de *Barcino*, de fundació augustiana (Guitart 1994; De Soto 2012).

Aquest ramal costaner de la Via Augusta es bifurcava de la seva ruta interior a l'alçada de les rodalies d'Hostalric, en direcció perpendicular a la costa fins a arribar a *Blandae*, l'actual Blanes.

El fet d'aquesta separació en el punt geogràfic proper a Hostalric és explicable si s'entén que és precisament en aquest lloc on la Serralada Litoral queda interrompuda pel pas del riu Tordera, que es dirigeix cap a la costa. Segons Pallí (1985), la Via Augusta es dirigiria des d'aquest punt cap al mar seguint l'actual carretera d'Hostalric a Tordera i posteriorment cap a Blanes. També seria possible que la via romana aprofités part de la vall del Tordera per comunicar aquesta zona interior amb els territoris costaners propers a *Blandae* seguint el marge esquerre del riu (Mayer/Rodà 1997).

Un cop la via arribava a la població de Tordera, es dirigiria cap a Blanes, seguint un traçat semblant a l'actual carretera GI-600. A partir d'aquest nucli marítim, la via romana travessaria els territoris de la costa central catalana.

La particularitat geogràfica d'aquesta zona, que es caracteritza per ser una franja estreta de planura delimitada per la costa i per la Serralada Litoral i que en alguns casos, com els penya-segats, la tallen, ha fet difícil en determinats moments la reconstrucció de l'itinerari antic. És molt probable que entre *Blandae* i la població actual de Calella de Mar, la via romana continués aproximadament per un traçat paral·lel a la costa, com la carretera de la Ribera, o algun camí proper, i creués la població de Malgrat de Mar. En el seu traçat proper a la població de Malgrat vincularia centres de producció com els localitzats al turó de Santa Rita o la bòbila localitzada dins de l'actual població. A la sortida d'aquesta població trobem el Camí del Mig, al qual s'ha atribuït una llarga tradició històrica i que fossilitza un gran eix paral·lel a la costa al llarg de tot el Maresme, des de Malgrat de Mar fins a Mataró (*Iluro*). La via continuaria per aquest eix cap a la població de Pineda de Mar, que travessaria pel mig del nucli actual, on es localitza la vil·la de Can Roig, i es dirigiria cap a Sant Pol de Mar, passant molt a prop dels jaciments del Roser (Calella) i la vil·la romana del Morè (Sant Pol de Mar), punt on s'han localitzat importants vestigis d'època romana.

La via segurament continuaria per un traçat proper a la costa, travessant les poblacions actuals de Canet de Mar, on es troba el jaciment de Vall de Maria, per continuar cap a Arenys de Mar. Sortint d'aquesta població s'ha documentat un mil·liari en direcció a Caldes d'Estrac que n'indicaria el pas, així com altres restes significatives, com la Torre dels Encantats, on es va localitzar un poblat ibèric amb continuïtat fins al segle I aC (Járrega 1995).

Des d'aquest punt, la via possiblement esdevindria un eix més rectilini gràcies a la facilitat que ofereix el terreny d'aquest territori, on a mitja alçada entre el nivell de la costa i de les carenes de la Serralada Litoral la via s'aniria configurant pel peu dels turons de Balís i d'Onofre Arnau fins arribar a la població de Mataró, la *Iluro* romana. En aquest traçat, la via es configurava segurament com un element vertebrador que servia per comunicar aquestes zones amb ancoratges com el del Morrell i vil·les com les de Can Sans.

A Mataró s'han localitzat alguns trams atribuïts a la Via Augusta, amb un ferm de terra i ceràmiques romanes grolleres i amb una amplada de 9 metres (Clariana 1989) i fins i tot es tenen notícies d'un tram enllosat a prop de Sant Andreu de Llavaneres (Clariana 1989).

Des d'aquest important nucli, la via es dirigia per Vilassar de Mar, el Masnou i Montgat fins a *Baetulo*, l'actual Badalona. D'aquest recorregut, sobretot per la costa central del Maresme, s'han documentat diverses troballes relacionades amb la Via Augusta, com queda recollit per Prevosti (1981) en el seu treball sobre el territori rural de Mataró.

Aquest traçat, com succeïa amb el de l'alt Maresme, discorria segurament a mitja alçada entre la costa i la Serralada Litoral aprofitant els seus pendents que es troben en aquestes zones. A la sortida de Mataró la via se separava de la costa per continuar una ruta més propera a l'actual autopista A-19 fins a sobrepassar Premià de Mar, on seguia l'anomenat Camí del Mig i gradualment s'apropava una altra vegada cap a la costa.

Figura 2. Mil·liari de Caldes d'Estrac. Font: PELLICER, J. M. *Estudio histórico-arqueológico sobre Iluro*. Mataró 1887.